

UDK: 371.6:373:811.163.42:81'36
Stručni rad
Prihvaćen za tisak: 8. prosinca 2009.

Priložne oznake u novijim hrvatskim priručnicima

Josip Lasić

Split

Nastava sintakse u osnovnoj školi u kontekstu novoga Hrvatskoga nacionalnoga obrazovnoga standarda (skraćeno Hnosa) bitno se promijenila u odnosu na prijašnje razdoblje. Nacrt Hnosa iz 2005. godine, a na njegovu temelju novi Plan i program za osnovne škole, donosi mnoštvo promjena u području nastave materinskoga jezika pa se tako u usvajanju osnova sintakse u sedmomu razredu učenici pobliže upoznaju sa značenjem i funkcijama rečenica, usvajaju znanja o načinima nastanka rečenica i službi riječi u rečenici, a poglavlje o priložnim oznakama, kao iznimno važan dio rečeničnoga ustroja, sveden je uglavnom na osnovno prepoznavanje. U ovome će se radu analizirati priložne oznake u dvama udžbenicima iz tzv. predhnosovskoga (1998.) i posthnosovskoga razdoblja (2008.) u suodnosu s opisom priložnih oznaka u novijim izdanjima gramatika hrvatskoga jezika od 1997. do 2005. godine.

Uvod

Priložne oznake važna su kategorija hrvatske sintakse. U većini gramatika hrvatskoga jezika tiskanih u posljednjih petnaest godina, koje načelno imaju slobodu pristupa, svrstavanja i širine opisa, modeli i opisi priložnih oznaka donekle se razlikuju. Udžbenici, pak, hrvatskoga jezika za sedmi razred osnovne škole disciplinu sintakse, unutar nje i poglavlja o priložnim oznakama, načelno trebaju opisati u skladu s dobnom skupinom kojoj su namijenjeni. Stoga bi gramatike trebale biti izvor cjelokupnijega znanja o tome pojedinoj području. Međutim, iz dosadašnjega se iskustva pokazalo kako se jezikoslovno područje često razrađuje samo na osnovnoškolskoj razini jer tijekom srednje škole učenici uglavnom usvajaju književno-teorijske sadržaje.

U nekim je opisima očita dihotomija u odnosu gramatika — gramatika i gramatika — udžbenik, a ta je neujednačenost i cilj analize u ovome članku. U njemu će se najprije raščlaniti opis i sustavnost sintaktičke kategorije priložnih oznaka u tri novije gramatike: Težak, Babić (2000), Raguž (1997) i Silić, Pranjković (2005), a potom poglavlja o priložnim oznakama prije i nakon donošenja HNOS-a u dva udžbenika, Lugarić i Koharović (1998) i Rihtarić i sur. (2008).

Priložne oznake u novijim izdanjima hrvatskih gramatika (1997–2005)

Rečenično ustrojstvo i služba riječi u rečenici u opisima promatranih suvremenih gramatika korespondira jedno s drugim. U pojedinim slučajevima kod nekih nedostaje pojašnjenja oko čestih nedoumica vezanih uz prepoznavanje i razlikovanje pojedine priložne oznake u rečenici. Poveznica u svim gramatikama očita je i u jasnome i konciznome određivanju pojma kao i pristupanju i kriterijima razlikovanja priložnih oznaka istom polazišnom osnovom — stvarno ili pretpostavljeno pitanje kojemu odgovara priložna oznaka i semantičko prepoznavanje.

2.1. Gramatika S. Težaka i S. Babića (2000)

Prvo izdanje *Gramatike hrvatskoga jezika — priručnika za osnovno jezično obrazovanje* Stjepka Težaka i Stjepana Babića (2000) izišlo je davne 1966. godine. Do 12. prerađenoga i dopunjenoga izdanja ova je gramatika doživjela velik broj prerada, inovacija, ali i zabrana, što pokazuje jezikoslovnu i pedagošku brižnost njezinih autora. Iako pisana jednostavnim jezikom, ova gramatika opširno i jasno opisuje svaku gramatičku kategoriju ponaosob. Priložne oznake obrađene su odrednicama i raščlambom pa tako autori pojam priložne oznake (str. 235) određuju kao u (1).

- (1) Riječi ili skupovi riječi koji dopunjuju glagole da bi označili mjesto, vrijeme, način, uzrok ili koju drugu okolnost u kojoj se radnja vrši zovu se priložne ili adverbne oznake.

Svaka je od vrsta priložnih oznaka (str. 235–242) u daljoj razradi opisana po pet kriterija: uloga unutar rečeničnoga ustrojstva; stvarno ili pretpostavljeno pitanje; semantičko prepoznavanje bez stvarnoga ili pretpostavljenoga pitanja; položaj u rečenici; sastavnice riječi i rečenica koje čine priložnu oznaku. Kriteriji su opširnije navedeni u nastavku teksta.

Uloga unutar rečenice — Priložne su oznake prema ulozi unutar rečeničnoga ustrojstva podijeljene na jedanaest skupina: priložne oznake mjesta,

vremena, uzroka, namjere, načina, društva, količine, posljedice, pogodbe, dopuštanja, izuzimanja.

Pitanje — Uz sedam su skupina priložnih oznaka navedena pitanja (stvarna ili pretpostavljena) uz oprimjerene dodatke, kao u (2).

(2) Pitanja uz priložne oznake

mjesto — *gdje? kamo? kuda? odakle? dokle?*
 vrijeme — *kada? otkad? dokad? dokle?*
 uzrok — *zašto? zboga čega?*
 namjera — *radi čega? zašto? s kojom namjerom?*
 način — *kako?*
 društvo — *s kim? s čim?*
 količina — *koliko? koliko puta?*

Semantičko prepoznavanje — Uz četiri vrste priložnih oznaka navode se sadržajna objašnjenja, kao i primjeri. Kriterij je semantičko prepoznavanje bez pitanja (stvarnoga ili pretpostavljenoga) unutar rečenične strukture.

(3) Priloške oznake

- i. posljedice — posljedica glagolske radnje:
do krvi / do suza
- ii. pogodbe — pogodba ili uvjet potrebit za izvršenje glagolske radnje:
bez muke / ako nema muke
- iii. dopuštanja — smetnja ili zapreka koja ne sprječava vršenje glagolske radnje:
unatoč svim zabranama i kaznama... / uza svu ljepotu prirode...
- iv. izuzimanja — izuzimanje nečega iz sadržaja rečenice:
... izuzev matematiku / osim u borbama...

Položaj u rečenici — Autori položajem u rečenici pokazuju odnos istaknutoga glagola i određene priložne oznake, kao u (4.i, 4.ii). Jednako tako oprimjeruju mogućnosti višestruke pojavnosti jedne priložne oznake u jednoj rečenici, kao u (4.iii). Shodno toj sintaktičkoj pojavnosti, upućuju na poveznicu s nastankom i strukturom zavisno složene rečenice koja je opisana u drugomu poglavlju gramatike.

- (4)
- i. Ja *sam* natraga *došao*.
  - ii. *Spavah* do večeri.
  - iii. Od rane zore do zapada sunca *zveketahu motike...*

Razlikovne sastavnice priložne oznake — Idući su kriterij sastavnice riječi i rečenica koje čine priložnu oznaku i razlikuju ju od druge priložne oznake. Na iznimno jednostavan i razumljiv način autori pojašnjavaju velikim brojem primjera sastavnice svake od postojećih vrsta priložnih oznaka kroz paradigmu, kao u (5).

(5) Sastavnice priloške oznake

- kao jedna riječ
- kao skup riječi
- kao zavisna surečenica

Ova je gramatika temeljita i konkretna u opisu priložnih oznaka, no treba istaknuti i njezin nedostatak — razlika priložne oznake i objekta nije razrađena.

2.2. Gramatika D. Raguža (1997)

Godine 1997. iz tiska je izašla *Praktična hrvatska gramatika* autora Dragutina Raguža koja nudi iscrpan opis mnogih dijelova hrvatskoga standardnoga jezika, s velikim brojem objasnidbenih elemenata. Unatoč naslovu i željenom širokomu krugu korisnika: *osobito učenicima srednjih škola i nastavnicima hrvatskoga jezika*, složenošću odstupa od modela većine drugih gramatika. Svojom strukturom uvelike ulazi u područje znanstvenoga pristupa gramatičkomu ustrojstvu. Tako autor na sto i trinaest stranica (325–438) obrađuje i područje sintakse donoseći temeljit pregled rečeničnoga ustrojstva suvremenoga hrvatskoga jezika. Ova gramatika donosi i jednu novost — obilježja funkcionalne gramatike.

Opis priložnih oznaka uklopljen je u opći opis sintaktičkih struktura, a odrednica priložne oznake (str. 336) s općenitim čestotnim određenjem navedena je u (6).

- (6) *Priložne oznake vežu se uz predikat i pokazuju najčešće mjesto, vrijeme i način vršenja, uz ostale rjeđe oznake — mjere, cijene, količine, okolnosti, uzroka itd.*

Poslije odrednice autor odmah (str. 337) prelazi na opis strukture priložnih oznaka te ih izdvaja uz velik broj primjera, kao u (7). Oni imaju mjesno, vremensko, načinsko i druga značenja.

- (7) *prilozi — ovdje, tu, dolje, gore, natrag, naprijed, otkuda jučer, sutra, jutros, lijepo, brzo, stojeći, zato...*

prijedložni izrazi — u središtu grada, u zadnjoj klupi, pred kućom, u kući, prije podne

Ovoj je gramatici svojstveno da odmah daje kategoriju “*odnosnih rečenica priložnoga tipa povezanih odnosnim priložima kada, gdje, kuda, kamo, kako, koliko, odakle, dokle, otkuda, čim, dok,...*” (Raguž 1997: 337). Time se otvara kriterij sastavnica riječi i rečenica koje čine priložnu oznaku i razlikuju ju od druge priložne oznake, kao gramatika Težak-Babić (2000), ali pristupom na drugačiji način. Razlikovanje položaja priložne oznake od položaja objekta objašnjeno je paradigmom kao u (8) na primjeru rečenice *Stanujem na kraju ulice* (Raguž 1997: 335).

- (8) glagol – obaveznost – objekt
predikat – neobaveznost – priložna oznaka

Autor nudi rješenje pomoću stvarnoga ili pretpostavljenoga pitanja, koje često i nije najbolji izbor za određivanje odnosa objekta i priložne oznaka. U konačnici, nema ponuđenoga gramatičkoga rješenja za pravo razlikovanje. Iako na vrlo jezgrovit način pristupa raščlambi članova rečeničnoga ustrojstva, ova gramatika u obradi priložnih oznaka ne ispunjava u potpunosti svoje poslanje upravo zbog nedorečenosti vezanih uz službu riječi u hrvatskomu standardnomu jeziku.

2.3. Gramatika J. Silića i I. Pranjkovića (2005)

Najnovija gramatika, *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* Josipa Silića i Ive Pranjkovića (2005), dovela je do novih promišljanja u suvremenomu hrvatskomu jezikoslovlju zboga znanstvenih prinosa i zboga samoga pristupa proučavanja. Iako se u naslovu navodi da je to gramatika namijenjena gimnazijama i visokim učilištima, ona je i više od toga budući da koncepcijom odudara od svih dosadašnjih gramatika.

Područje sintakse obrađeno je na dvjestotinjak stranica (str. 183–390) te se može svrstati u kategoriju enciklopedijskoga istraživanja uz pragmatično proučavanje rečeničnoga ustrojstva. Naime, sve su obrađene kategorije, uz jasan i razumljiv opis, oslikane izuzetno velikim brojem primjera i svojevrsnih jezičnih savjeta za što veće razumijevanje pojmova.

Određivanje priložnih oznaka ili adverbijala polazi od postavke, kao u (9).

- (9) *Priloška je oznaka neobvezatni (fakultativni) član rečeničnoga ustrojstva kojemu mjesto u rečenici otvara predikat i kojim se označuju različite okolnosti vršenja radnje glagola u službi predikata*

Autori se odmah po određivanju pojma priložne oznake usmjeravaju na razliku odnosa *priložna oznaka* — *objekt* te nizom primjera potvrđuju razlike između naizgled *istoga*, a *različitoga* te navode sve primjere uvrštavanja objekta ili priloške oznake uz glagol, odnosno predikat, vodeći se kriterijima podjele na obvezatne i neobvezatne rečenične članove te analizom obvezatnosti i neobvezatnosti rečeničnih članova.

Za razliku od gramatike Težaka i Babića (2000) gdje su prema ulozi u rečenici priložne oznake podijeljene na jedanaest grupa, a slično kao u Raguževoj gramatici (1997), što je navedeno u (6), u gramatici Silića i Pranjkovića navodi se također čestotni odnos priložnih oznaka. Zanimljivo je da Raguževa i ova gramatika navode iste priložne oznake kao (naj)češće: mjesta, vremena i načina, ali izrijekom, u (10), navode samo dvije iste priloške oznake koje su rjeđe zastupljene u hrvatskoj sintaksi: uzrok i količinu.

(10) Rjeđe priložne oznake

Silić-Pranjković: uzroka, namjere, uvjeta, dopuštanja, posljedice, društva i količine

Raguž: mjere, cijene, količine, okolnosti, uzroka itd.

Novina su u hrvatskoj gramatikografiji deskriptivni kriteriji po kojima se priložne oznake mogu opaziti jer takvih opisa u prijašnjim gramatikama nije bilo. Tako je, primjerice, samo u opisu priložne oznake mjesta određen odnos koji označuje prostor, kao u (11).

- (11) u blizini govornika — *ovdje, ovamo, ovuda, odavde, dovede*
u blizini sugovornika — *tu, tuda, tamo, odatle, otud, dotle*
udaljen i od govornika i od sugovornika — *ondje, onuda, onamo, odande, odonuda, donde*

Bogatstvo opisa priložnih oznaka vidljivo je i kod raščlambe ostalih njihovih vrsta obilježavanjem jedinica koje mogu biti u službi priložne oznake (prilozi, padežni oblici i prijedložno-padežni izrazi te priložne oznake zamjeničkoga tipa i konektori).

Zbog svoje analitičnosti i temeljitosti u pristupu priložnim oznakama *Gramatika hrvatskoga i jezika za gimnazije i visoka učilišta* zasigurno će još dugo buditi zanimanje za proučavanjem i istraživanjem ovoga dijela gramatičkoga korpusa jer je svojim pristupom otvorila nove vidike budućim jezikoslovcima.

3. Priložne oznake u hrvatskim udžbenicima za sedmi razred osnovne škole

Nastava materinskoga jezika u osnovnim školama u Republici Hrvatskoj usklađena je s godišnjim planovima i programima koju su na snazi. Oni se svake godine, uglavnom u neznatnomu opsegu, mijenjaju, prilagođavaju ili se uvode neki novi programski sadržaji, iako se koncept poučavanja u mnogočemu nije mijenjao gotovo punih dvadeset godina. Donošenjem Hrvatskoga nacionalnoga obrazovnoga standarda (HNOS-a) 2005. s početkom primjene od 2006. godine krenulo se u pokušaj osuvremenjivanja nastavnoga procesa uvođenjem novoga, manje opširnoga, a više kreativnoga pristupa u nastavi radi rasterećenja učenika. Prva je tema navedena u (12), a druga u (13).

(12) Tema 2: Priložne oznake

Ključni pojmovi: priložne oznake mjesta, vremena, načina.

Obrazovna postignuća: uočiti priložne oznake u rečenici; razlikovati priložne oznake mjesta, vremena, načina

Izborne teme: priložne oznake sredstva količine, društva; priložna oznaka mjesta u značenju mjesta radnje, cilja radnje i tijeka radnje

(13) Tema 11: Vrste priložnih rečenica

Ključni pojmovi: vrste priložnih rečenica: mjesna, vremenska, načinska

Obrazovna postignuća: zamjenjivati priložne oznake mjesta, vremena i načina zavisnim surečenicama; prepoznavati priložne rečenice i razumjeti njihovo značenje, znati pisati zarez u zavisnim rečenicama

Prethodna znanja: predikat, priložne oznake, priložna oznaka mjesta, vremena, načina

Novi *Nastavni plan i programi program za osnovnu školu* odobren je 2006. (više u Češi i Barbaroša-Šikić 2007). Među nastavnicima hrvatskoga jezika to je dovelo i do velikoga broja nedoumica (više npr. u Bjedov 2009) budući da su njime mnogi sadržaji jednostavno izostavljeni iz redovnoga programa, drugi su premješteni u više razrede, za treće se na početku tražilo ovladavanje samo prototipnim primjerima (više o načelima u Jelaska 2007. i 2008). Primjer je takvoga izostavljanja vidljiv u strukturi gramatičkih jedinica, a posebice u području sintakse koja je programski uvrštena u sedmi razred te je od prijašnjega, dosta detaljnoga i temeljitoga pristupa, svedena na najosnovnije jedinice razrađene pomoću nekoliko ključnih pojmova. Drugim riječima, za temu priložnih oznaka i vrsta priložnih rečenica iz dijelova

Hnos-a navedenih u (12) i (13) navedeni su samo ključni pojmovi i obrazovna postignuća.

U skladu s programima na čijoj je osnovi nastajala, prijašnja udžbenička građa kojom se učenici upoznaju i usvajaju znanja o hrvatskoj sintaksi bila je opširna s mnoštvom primjera, ali s još više definicija i opisa značenja, često je izbor leksika bio loš. To je za dobnu skupinu *sedmaša* često bilo nerazumljivo, što je stvaralo probleme u razumijevanju. Međutim, dijelovi nekih udžbenika iz hrvatskoga jezika mogli bi se smatrati potpunom suprotnošću prijašnjim udžbenicima pa je korisno usporediti pojedine jedinice iz *starih* i *novih* udžbenika. U ovomu će se radu stoga usporediti priloške oznake u jednomu udžbeniku iz godine 1998., a drugomu iz 2008. uz navođenje odnosa prema postojećim hrvatskim gramatičkim priručnicima.

3.1. Udžbenik Z. Lugarić i N. Koharovića (1998)

Udžbenik hrvatskoga jezika za sedmi razred osnovne škole Zorice Lugarić i Nebojše Koharovića (1998) *Hrvatski jezik 7* ostavio je dubok trag u nastavi hrvatskoga jezika krajem prošloga i početkom ovoga stoljeća jer je bio u nastavi dulje od jednoga desetljeća. Svojim je konceptom i opisima blizak i uvelike usklađen s gramatikom Stjepka Težaka i Stjepana Babića, najpoznatijom školskom gramatikom, iako postoji još jednostavnija — s njom srodna *Školska gramatika hrvatskoga jezika* Sande Ham (2002). No, u ovome je udžbeniku vrlo zanimljiv i opširan pristup sintaksi hrvatskoga standardnoga jezika. Polazeći od već stečenih znanja učenika o priložima, vrstama i službi riječi u petomu, odnosno šestomu razredu, autori pristupaju sintaksi u sedmomu razredu po paradigmi *jedna riječ — skup riječi — rečenični članovi — rečenica*.

Tako je i s priložnim oznakama (str. 76–92), iako u pojedinim elementima građa prelazi okvire osnovnoškolskih znanja zbog velikoga broja definicija i često teško razumljivih primjera za pojedinu ulogu priložnih oznaka. Kako je već i navedeno, udžbenik prati koncept *Težak-Babićeve Gramatike*, ali autori uz postojećih jedanaest vrsta priložnih oznaka u hrvatskomu jeziku u toj gramatici uvode i dvanaestu — priložnu oznaku sredstva koja se ne spominje kao takva ni u jednoj od promatranih suvremenih gramatika. Nedostatak je njezine obrade što autori ne daju temeljitu razliku odnosa priložna oznaka — objekt, već napomenom daju objašnjenje riječima kao u (14.i), uz dodatno pojašnjenje kao u (14.ii), vodeći se, vjerojatno, mišlju kako korisnici udžbenika znaju razliku (str. 89).

- (14) i. razlikuj priložnu oznaku sredstva od neizravnoga objekta
ii. priložna se oznaka može prepričati, objekt ne može

Navode i primjer u (15.i) za priložnu oznaka sredstva i (15.ii) za neizravni objekt u instrumentalu. Navedeni pristup zasigurno kod učenika izaziva nerazumijevanje odnosa *priložna oznaka — neizravni objekt* zbog tvrdnji *može se prepričati* i *ne može se prepričati*.

- (15) i. *Igrom* je stekao mnoge prijatelje.
ii. Proslavio se svojom *igrom*.

Cjelokupan pregled priložnih oznaka dan je tablicom na kraju cjeline (str. 92), autori na tri stupca jasno i pregledno nude građu potrebnu za razumijevanje i korištenje priložnim oznakama. I model uvrštavanja također je jednostavan i ustrojen kao u (16) pa cjelokupni pregled sadržajno služi kao iznimno dobar uvodnik u sintaksu zavisno složene rečenice.

- (16) 1. stupac — vrsta priložne oznake
2. stupac — najčešće mogućnosti izricanja
3. stupac — primjeri

Iznimno koristan vodič kroz gramatiku hrvatskoga jezika na osnovnoškolskoj razini, s mnoštvom dobro osmišljenih jedinica, možda katkad pretjerano temeljit i leksički neprilagođen, udžbenik Z. Lugarić i N. Koharovića (1998) svoju je misiju i svrhu u vremenima svoje uporabe i više nego ispunio te mu tako valja i prilaziti u nekim novim vremenima što dolaze.

3.2. Udžbenik A. Rihtarić, S. Ferenčić, S. Miloloža, M. Tomas i L. Dujić (2008)

Već se treću godinu učenici osnovnih škola u Republici Hrvatskoj obrazuju i stječu znanja po novomu programu koji je izrastao na načelima HNOS-a te je stoga trebalo u vrlo kratkom vremenu uskladiti udžbenički standard s obrazovnim. U taj se posao upustio veliki broj autora udžbenika budući da je bilo potrebno proizvesti udžbenički model usklađen s tekovinama nacionalnoga obrazovnoga standarda bez duljega razdoblja za ispitivanje novih izdanja i naslova. Grupa autorica, Anđelka Rihtarić, Snježana Ferenčić, Sanja Miloloža, Matilda Tomas i Lidija Dujić, redom nastavnice hrvatskoga jezika s višegodišnjim iskustvom, objavile su 2008. udžbenik hrvatskoga jezika za sedmi razred osnovne škole *Hrvatski ja volim 7* nastao po načelima HNOS-a (izvor: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2207>), a u skladu s novim *Planom i programom*. Prema njemu u stjecanju znanja i vještina učenici gramatičke sadržaje materinskoga jezika savladavaju po programu sadržanom, između ostaloga, u ključnim pojmovima kojima moraju ovladati i znati ih opimjereno razjasniti i definirati. Sintaksa, a time i priložne

oznake, u tomu svojim konceptom zadovoljava predviđene sadržaje, a programom su predviđeni ključni pojmovi i postignuća kao u (12) i (13), dakle prototipni prilozi i proložne rečenice koje sadrže mjesto, vrijeme i način.

Autorice u pristupanju priložnim oznakama (str. 44–47) prilaze s pretpostavkom već stečenih učeničkih znanja o priložima, predikatu, subjektu i objektu. Uvode (na str. 45) pojam *okolnost glagolske radnje*, a samu priložnu oznaku definiraju kao *rečenični dio kojemu mjesto otvara predikat i koja izriče okolnost glagolske radnje*. Oboje pokazuje da se autorice oslanjaju na gramatiku Silić, Pranjković (2005). U vrlo kratkomu i sažetomu opisu bez mnogo primjera daju definiciju prijedložno-padežnih izraza za iskazivanje okolnosti glagolske radnje. Vrste priložnih oznaka samo su činjenično navedene po modelu *stvarno ili pretpostavljeno pitanje — priložna oznaka*, također je navedena i priložna oznaka sredstva bez pojašnjenja na primjeru rečenice *Dupini su toplokrvne životinje koje dišu plućima* (str. 46). Na samomu kraju daju savjete o korištenju i funkcijama pitanja *gdje? — mjesto; kuda? — smjer; kamo? — cilj*. Sve bitne podatke o priložnim oznakama daju se na kraju pomoću četiri pitanja (str. 47) koja zadovoljavaju ključne pojmove predviđene HNOS-om, kao u (17).

- (17)
1. Što je priložna oznaka?
  2. Koje su okolnosti glagolske radnje?
  3. Kako se priložna oznaka uvrštava u rečenicu? Koji joj rečenični dio otvara mjesto?
  4. Kako se mogu prepoznati priložne oznake?

Autorice su uspjele u svojem nastojanju za što zanimljivijim i primjerima iz suvremenoga života nudeći bogate sadržaje (primjerice, polazni tekstovi, teme i ideje za raspravu). No opisi i definiranje gramatičkih pojmova izrazito su kratki. Pitanje je koliko je to prikladno u odnosu na načela HNOS-a vođenoga željom za rasterećenjem učenika i koliko će biti korisno u nastavi. To bi trebalo provjeriti istraživanjima.

4. Zaključak

Obrada gramatičkih sadržaja u nastavi materinskoga jezika jedna je od okosnica predmeta hrvatski jezik. Stoga je potrebno stalno preispitivati postojeće modele i unaprjeđivati taj iznimno važan i istodobno osjetljiv dio obrazovnoga sustava. Prema navedenom je očito da bi se u srednjoj školi moralo proširiti znanje i o priložkim oznakama, u okviru novoga programa, budući da je promijenjen osnovnoškolski, na koji se razvoj uporabnoga znanja osnivao. Gramatički diskurs u raščlanjenim gramatikama pokazuje individualni pristup gramatičkomu opisu (odrednica kategorije, kontekst kategorije, od-

nos vrste i službe te sastavnice priložnih oznaka). Analizirane gramatike i udžbenici pokazuju uglavnomu usklađen pristup u prototipnomu dijelu priložnih oznaka (mjesto, vrijeme, način), iako su očite razlike u bogatu opisu priložnih oznaka u suvremenome hrvatskome književnome jeziku, u opsežnosti, vrsti podjele, broju i navođenju članova, uključivanju težih ili spornih dijelova. Analizirana udžbenička građa daje opširniji ili samo osnovni prikaz bez razrađenih opisa uloga i značenja priložnih oznaka u rečeničnom ustrojstvu budući da udžbenici prate razlike u programima, a razlike se očituju i u ustroju lekcija. Bilo bi korisno usporediti kako su s novim programom usklađeni svi udžbenici posthnosovskoga razdoblja.

Literatura

- Bjedov, V. (2009) Prihvaćenost novoga poretka poučavanja padeža, *Lahor* IV/7, 24-59.
- Češi, M. i Barbaroša-Šikić, M. (2008) *Komunikacija u nastavi hrvatskoga jezika: Suvremeni pristupi poučavanju u osnovnim i srednjim školama*, Jastrebarsko: Slap i Zagreb: AZOO.
- Češi, M., Jelaska, Z. (2008) Poučavanje gramatike i oblikovanje nastavnoga sata: primjer obrade sklonidbe i padeža, u Češi, M. i Barbaroša-Šikić, M. (ur.) *Komunikacija u nastavi hrvatskoga jezika: Suvremeni pristupi poučavanju u osnovnim i srednjim školama*, Jastrebarsko: Slap i Zagreb: AZOO, 100-118.
- Ham, S. (2002) *Školska gramatika hrvatskoga jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Jelaska, Z. (2007) Teorijski okviri jezikoslovnomu znanju u novim školskim programima hrvatskoga jezika; u Češi, M. i Barbaroša-Šikić, M. (ur.) *Komunikacija u nastavi hrvatskoga jezika: Suvremeni pristupi poučavanju u osnovnim i srednjim školama*, Jastrebarsko: Slap i Zagreb: AZOO, 9-33.
- Jelaska, Z. (2008) Jezikoslovna utemeljenost novina u području hrvatskoga jezika, u S. Popović (ur.) *Hrvatsko školstvo: sadašnje stanje i vizija razvoja*, HAZU, 39-51.
- Lugarić, Z., Koharović, N. (1998) *Hrvatski jezik 7*, udžbenik za sedmi razred osnovne škole, Zagreb: Profil.
- Raguž, D. (1997) *Praktična hrvatska gramatika*, Zagreb: Medicinska naklada.
- Rihtarić, A., Ferenčić, S., Miloloža, S., Tomas, M., Dujić, L. (2008) *Hrvatski ja volim 7*, Zagreb: Profil.
- Silić, J., Pranjković, I. (2005) *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Zagreb: Školska knjiga.
- Težak, S., Babić, S. (2000) *Gramatika hrvatskoga jezika, priručnik za osnovno jezično obrazovanje*, 12. prerađeno i dopunjeno izdanje, Zagreb: Školska knjiga.

Adverbials in Current Croatian Manuals

Teaching syntax in the context of the new Croatian national education standard has dramatically changed in comparison to the previous standard. The new standard (HNOS) dating from 2005 brings about many changes when it comes to teaching Croatian language and syntax is no exception. In grade 7, when the basics of syntax are taught, pupils learn the meaning and function of sentences, how the sentences are made and produced, and also sentence parts and their functions. A chapter on adverbials, being an extremely important part of sentence structure, has been dramatically reduced. Therefore, this paper will analyze adverbials as presented in two different textbooks, one from the pre-HNOS (1998) and one from the post-HNOS period (2008) and their relation to the description of adverbials in Croatian grammar books from 1997 to 2005.

Key words: syntax, adverbials, Croatian grammar books, Croatian language textbooks.

Ključne riječi: sintaksa, priložne oznake, gramatike hrvatskoga jezika, udžbenici hrvatskoga jezika.